

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ПЕРЕПЬОЛКІН СЕРГІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 341.2

**МІЖНАРОДНЕ МИТНЕ ПРАВО:
ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ**

12.00.11 «Міжнародне право»

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук**

Харків – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародного права Навчально-наукового інституту права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор юридичних наук, професор **Сироїд Тетяна Леонідівна**, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, завідувач кафедри міжнародного і європейського права.

Офіційні опоненти:

– доктор юридичних наук, професор **Київець Олена Валеріївна**, Верховна Рада України, радник першого заступника Голови Верховної Ради України;

– доктор юридичних наук, професор **Микієвич Михайло Миколайович**, Львівський національний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри європейського права;

– доктор юридичних наук, професор **Тимченко Леонід Дмитрович**, Університет державної фіскальної служби України, головний науковий співробітник відділу дослідження міжнародної податкової конкуренції Науково-дослідного інституту фіскальної політики.

Захист відбудеться 02 квітня 2021 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.03 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-а.

Автореферат розіслано 01 березня 2021 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н. П. Матюхіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Протягом усієї історії розвитку людської цивілізації досягнення взаєморозуміння у правовому врегулюванні міжнародних митних і пов'язаних із ними відносин (зокрема, у сфері міжнародної економіки, торгівлі, транспорту, фінансів, туризму тощо) сприяло забезпеченню миру і співробітництва між народами, а його відсутність – призводила до виникнення стану напруженості та різних виявів агресивної поведінки (наприклад, митних війн і збройних конфліктів).

У ХХ ст., урахувуючи суттєве розширення сфери дії міжнародного права, до виявів якого доречно зарахувати також поглиблення існуючих і виникнення нових напрямів міжнародної митної взаємодії, збільшення кількості та видів її учасників, вироблення нових форм уніфікації правового регулювання міжнародних митних відносин на регіональному, міжрегіональному та універсальному рівнях, проблему розробки науково обґрунтованої концепції розуміння міжнародного митного права та його взаємодії з внутрішньодержавним митним правом та/або митним правом інтеграційних міждержавних об'єднань у регулюванні митних відносин було визнано вченими з різних країн світу як одну з найактуальніших у правовій доктрині.

Водночас станом на початок ХХІ ст. розв'язати її так і не вдалося. Виробити єдине для вчених з різних держав розуміння міжнародного митного права, враховуючи наявність різних підходів до інтерпретації права та відмінності у правових традиціях багатьох народів світу, виявилось вкрай складним завданням. З огляду на це, з позиції теорії міжнародного права ретельного вивчення та додаткового обґрунтування дотепер потребували: предмет правового регулювання міжнародного митного права та об'єкт міжнародних митних правовідносин; місце міжнародного митного права в системі міжнародного права; характеристика змісту міжнародного митного права та форм його зовнішнього вираження; уточнення суб'єктного складу міжнародного митного права; співвідношення міжнародного митного права з внутрішньодержавним та/або митним правом інтеграційних міждержавних об'єднань; розуміння імплементації міжнародного митного права та багато інших питань. З позиції правозастосування подальшого дослідження потребували такі питання: взаємодії міжнародних міжурядових і міжнародних неурядових організацій з питань митного регулювання; впровадження у життя розроблених Радою митного співробітництва (далі – РМС) стандартів з питань митної справи

на міжнародному та внутрішньодержавному рівнях правового регулювання митних відносин; підготовки кваліфікованого персоналу для митних адміністрацій і приватного сектора, що тісно взаємодіє з митними органами з питань переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон; застосування чинних міжнародних договорів України з питань митної справи вітчизняними правозастосовними органами; участі органів державної влади України в імплементації правил поведінки міжнародного митного права; реформування вітчизняних митних органів тощо.

Попри те, що різноманітні теоретичні та прикладні аспекти міжнародного митного права неодноразово досліджувались представниками правової доктрини з України (І. Г. Бережнюк, Є. В. Додін, С. В. Ківалов, Б. А. Кормич, А. В. Мазур, В. В. Мицик, Я. І. Музика, В. Ф. Опришко, Д. В. Приймаченко, В. В. Прокопенко, К. К. Сандровський, В. В. Філатов, В. В. Ченцов) та зарубіжних країн (Т. Айнхорн, С. Т. Алібеков, Г. Балрех, О. Ю. Бакаєва, К. А. Бекашев, К. Г. Борисов, Н. Е. Буваєва, Л. І. Волова, Г.-М. Вольфганг, Н. А. Воронцова, Б. М. Габрічидзе, К. Деллімор, Л. Едірізінгхе, Р. Іреленд, Ед. Кафіро, Т. Лайонс, М. Люкс, Т. Мацудейра, С. М. Овчинников, Д. Роветт, Ж. Б. Сокол, З. Феєш, С. В. Халіпов, Ч.-Д. Ченг, О. В. Шорников, В. М. Шумілов), вони не стали предметом комплексного дослідження. Враховуючи це, у дисертації вперше запропоновано комплексне вирішення як найбільш актуальних питань теорії міжнародного митного права, так і практики його застосування.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних учених: С. С. Алексєєва, Т. М. Анакіної, О. М. Баймуратова, Ю. Я. Баскіна, П. Бейкера, І. Бентама, Е. Бінейкера, Я. Броунлі, М. В. Буроменського, В. Г. Буткевича, О. В. Буткевич, В. О. Василенка, Ед. Вермулста, К. Вірза, В. Г. Вітцума, Ш. Вішера, А. С. Гавердовського, Б. Голдстейна, Р. Дворкіна, В. Н. Денисова, Г. К. Джейкобсона, Р. Дженнінгса, А. І. Дмитрієва, Ж.-Б. Дюрозеля, О. Еласса, О. Д. Єршова, П. Жюйара, Д. Карро, А. Касейзі, Р. Кельзена, О. В. Київець, Т. В. Комарової, Г. Лаутерпахта, Д. Б. Левіна, В. І. Лісовського, М. І. Козюбри, А. М. Колодія, С. Б. Крилова, А. М. Кучука, І. І. Лукашука, Л. М. Маркова, С. Г. Меленко, О. О. Мережко, Ш. Д. Мерфі, М. М. Микісвича, А. П. Мовчана, В. Моравецького, Б. І. Нефедова, Т. М. Нешатаєвої, Л. Оппенгейма, Р. Паунда, С. П. Погребняка, В. М. Репецького, Т. Л. Сироїд, В. М. Стешенка, А. М. Талаласва, О. В. Тарасова, Л. Д. Тимченка, Г. І. Тункіна, Д. І. Фельдмана, А. Фердросса, Л. Фуллера, Ф. А. Хайска,

Г. Харта, В. М. Хропанюка, С. В. Черніченка, Дж. Шварценбергера, Ю. С. Шемшученка, П. Шома, Ю. В. Щокіна, І. В. Яковюка та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою науково-дослідної роботи Університету митної справи та фінансів на тему «Співвідношення міжнародного права з правом України» (номер державної реєстрації № 0120U101557).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка науково-обгрунтованої концепції міжнародного митного права, спрямованої на вирішення найнагальніших питань його теорії та правозастосовної практики.

Досягнення окресленої мети зумовлює необхідність розв'язання таких завдань:

– визначити стан наукового дослідження міжнародного митного права у вітчизняній і зарубіжній доктрині;

– узагальнити наукові підходи до розуміння міжнародного митного права;

– визначити предмет правового регулювання міжнародного митного права та предмет правового впливу міжнародного митного права;

– з'ясувати коло суб'єктів міжнародного митного права;

– розкрити генезу міжнародного митного права, визначити основні періоди його розвитку та з'ясувати їх особливості;

– окреслити співвідношення категорій «зміст міжнародного митного права» і «форма міжнародного митного права»;

– розкрити зміст концепції внутрішньої організації елементів змісту міжнародного митного права;

– з'ясувати існуючий взаємозв'язок між принципами, нормами і стандартами міжнародного митного права;

– розкрити зміст поняття «стандарти міжнародного митного права» та визначити сучасну парадигму його дослідження;

– обгрунтувати концепцію співвідношення джерел і форм міжнародного митного права;

– з'ясувати основні ознаки правотворчої діяльності в міжнародних митних відносинах;

– охарактеризувати кодифікацію та прогресивний розвиток міжнародного митного права як один із видів правотворення в міжнародних митних відносинах;

– визначити роль міжнародних організацій у творенні міжнародного митного права;

– сформулювати пропозиції, спрямовані на вдосконалення

інтерпретації терміна «імплементация» у вітчизняній теорії міжнародного права та доктрині національного митного права;

– охарактеризувати міжнародний і внутрішньодержавний рівні імплементатії принципів, норм і стандартів міжнародного митного права;

– проаналізувати сучасний стан імплементатії принципів, норм і стандартів міжнародного митного права Україною та сформулювати пропозиції, спрямовані на її удосконалення.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правові відносини у галузі міжнародного митного права.

Предметом дослідження є теорія міжнародного митного права та практика його застосування.

Методи дослідження. Методологічне підґрунтя дисертації становить сукупність методів наукового пізнання, властивих науці правознавства загалом і науці міжнародного права зокрема, комплексне й раціональне застосування яких забезпечує достовірність знання та вирішення поставлених цілей і завдань. Зокрема, *історико-правовий метод* застосовано для проведення дослідження генези міжнародного митного права та доктринальних підходів щодо його розуміння. На основі *діалектичного методу* визначено предмет правового регулювання міжнародного митного права та об'єкт міжнародних митних правовідносин, розширено коло суб'єктів міжнародного митного права. *Системно-структурний метод* було використано під час дискрепції змісту міжнародного митного права та висвітлення зв'язків між його структурними елементами, для обґрунтування концепції співвідношення джерел і форм міжнародного митного права, а також з метою характеристики нормативно-правових засад імплементатії принципів, норм і стандартів міжнародного митного права Україною та розмежування повноважень задіяних до цієї діяльності вітчизняних органів державної влади. *Герменевтичний метод* сприяв аналізу юридичного змісту міжнародних договорів, актів міжнародних організацій, рішень міжнародних судових органів і правових актів законодавства України з питань митної справи. Використання *семантичного і порівняльно-правового методів* дало змогу з'ясувати спільні риси й відмінності у доктринальних підходах до інтерпретації міжнародного митного права, а також категорій, що утворюють його понятійний апарат. Під час розробки пропозицій, спрямованих на вдосконалення процесів імплементатії правил поведінки міжнародного митного права використовувалися *метод прогнозування й метод моделювання*. За допомогою *методів аналізу і синтезу* виокремлено

ознаки досліджуваних у дисертаційній роботі понять, розроблено їх дефініції, сформульовано висновки до розділів та загальні висновки.

Емпіричну базу дослідження склали міжнародні договори, міжнародно-правові звичаї, рішення міжнародних судових органів, акти міжнародних міждержавних організацій, *acquis* Європейського Союзу в галузі митної справи, Конституція України, нормативно-правові акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Державної митної служби України, а також практика судових органів України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є першим у вітчизняній науці міжнародного права комплексним дослідженням, у якому науково-обґрунтовано концепцію міжнародного митного права й висвітлено його вплив на правотворчу та правозастосовну діяльність в Україні з питань митної справи.

Одержані у результаті дослідження нові теоретичні положення та практичні рекомендації, що зумовлюють наукову новизну, такі:

уперше:

– обґрунтовано, що поряд із відносинами міжнародного митного співробітництва предмет правового регулювання міжнародного митного права становлять також відносини з питань взаємної адміністративної допомоги в митних справах і відносини в конфліктних ситуаціях з питань митної справи;

– запропоновано запровадити до наукового обігу поняття «предмет правового впливу міжнародного митного права», визначивши його як сукупність міжнародних і внутрішньодержавних зв'язків, пов'язаних із переміщенням товарів, транспортних засобів та інших предметів через митні кордони, зокрема у сфері міжнародної економіки, торгівлі, транспорту, фінансів, туризму тощо;

– проаналізовано становлення та розвиток міжнародного митного права від стародавніх часів до сучасних й визначено основні періоди його розвитку: а) перший – Передісторія міжнародного митного права (від стародавніх часів до 1648 р.); б) другий – Від Вестфальського миру 1648 р. до заснування у 1891 р. Міжнародного союзу з публікації митних тарифів; в) третій – Інституціоналізація форм правового регулювання міжнародних митних відносин і формування засад універсального міжнародного митного права (від 1891 р. до ліквідації Ліги Націй у 1946 р.); г) четвертий – Становлення універсального міжнародного митного права (з 1947 р. дотепер);

– обґрунтовано доцільність використання для характеристики внутрішньої будови міжнародного митного права категорії «внутрішня

організація елементів змісту», головним призначенням якої є розкриття взаємозв'язків між принципами, нормами та стандартами міжнародного митного права, як відмінними та послідовно пов'язаними між собою складовими елементами його змісту;

– доведено хибність доктринальних підходів щодо інтерпретації принципів, норм і стандартів міжнародного митного права як тотожних понять. Обґрунтовано, що принципи міжнародного митного права є основоположними, первинними правилами його виникнення, розвитку і функціонування. Норми розвивають приписи принципів і виступають сполучною ланкою між останніми та стандартами міжнародного митного права. Зі свого боку, стандарти міжнародного митного права розробляються з метою сприяння максимально ефективній реалізації принципів і норм міжнародного митного права;

– уточнено зміст поняття стандартів міжнародного митного права як наукової категорії, якою позначаються технічні специфікації, типові форми, зразки, еталони, моделі, методичні рекомендації щодо провадження певного виду діяльності або досягнення очікуваних результатів, упровадження приписів яких у практичну діяльність митних адміністрацій здійснюється суб'єктами міжнародного митного права з урахуванням індивідуальних потреб та можливостей, на умовах і в порядку, передбачених міжнародно-правовими актами;

– визначено основні ознаки кодифікації та прогресивного розвитку міжнародного митного права як виду правотворчої діяльності в міжнародних митних відносинах, зокрема: 1) частковий, предметно визначений, офіційний характер; 2) участь у її здійсненні поряд із державами та міжнародними організаціями й інших суб'єктів міжнародного митного права, а також окремих учених та науково-дослідних установ; 3) зосередження на опрацюванні та письмовому, систематизованому закріпленні правил поведінки чинного звичаєвого права, двосторонніх міжнародних договорів і регіональних та універсальних конвенцій; 4) зовнішнє вираження підсумків у формі міжнародних митних договорів (конвенцій) регіонального та універсального характеру й різноманітних актів «м'якого права» (резолуцій, рекомендацій і декларацій міжнародних організацій та заключних актів міжнародних конференцій);

– обґрунтовано необхідність розмежування в теорії міжнародного права та доктрині національного митного права понять «імплементация» та «реалізація» спираючись на тезу, що звернення до засобів імплементации як на міжнародному, так і внутрішньому рівнях правового регулювання митних відносин виникає у разі неможливості реалізації

правил поведінки міжнародного митного права у визначених для цього формах без усунення наявних перешкод або створення необхідних для цього умов;

– обґрунтовано, що створення міжнародної приватної неприбуткової організації «Асоціація міжнародного митного права», сприятиме вдосконаленню практичної діяльності Всесвітньої митної організації (далі – ВМО – неофіційна назва РМС), Міжнародної мережі митних університетів, національних митних органів і закладів вищої освіти з питань наукового вивчення міжнародного митного права та підготовки кваліфікованого персоналу для митних адміністрацій і приватного сектора, що тісно взаємодіє з митними органами щодо питань переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон;

– обґрунтовано доцільність внесення змін до статей 1, 2, 3 і 7 Митного кодексу України з метою усунення протиріч реалізації принципів, норм і стандартів міжнародного митного права як органами державної влади України, так і фізичними та юридичними особами, а також удосконалення нормативно-правових засад і практики безпосереднього застосування чинних міжнародних митних договорів України для регулювання відносин, зазначених у ст. 7 чинного Митного кодексу України;

удосконалено:

– теоретико-правове підґрунтя визначення кола суб'єктів міжнародного митного права. Доведено, що домінуючий у міжнародно-правовій доктрині підхід щодо визначення лише основних суб'єктів міжнародного митного права або їх поділу на основні та другорядні не відображає усієї багатоманітності їх видів;

– доктринальну інтерпретацію категорій «зміст міжнародного митного права» і «форма міжнародного митного права», яка має здійснюватися з урахуванням наявного між ними взаємозв'язку, що не передбачає ні відокремленого їх існування, ні тлумачення. Наведено аргументи стосовно недоцільності використання категорії «форми міжнародного митного права» для пояснення значення поняття «джерела міжнародного митного права» або їх ототожнення;

– видову диференціацію принципів міжнародного митного права, шляхом визначення вузького та широкого підходів до їх розуміння. У вузькому розумінні – класифікації підлягають виключно галузеві принципи міжнародного митного права. В широкому розумінні – види принципів міжнародного митного права визначаються з урахуванням як галузевих, так й інших видів принципів міжнародного права, дія яких

поширюється на правове регулювання міжнародних митних відносин;

– доктринальні підходи до інтерпретації мети, завдань і функцій РМС. Мету організації запропоновано розглядати як кінцевий результат, на досягнення якого спрямована її діяльність. Досягнення мети РМС зумовлює необхідність виконання спільних для її членів завдань, що конкретизують мету й до виконання яких має прагнути організація. Зі свого боку, завдання організації опосередковуються її функціями, які визначають процеси діяльності організації, спрямовані на виконання її завдань;

– уточнено визнану представниками вітчизняної науки міжнародного права класифікацію видів імплементації принципів, норм і стандартів міжнародного митного права, шляхом доведення можливості її здійснення як індивідуально, так і спільно на міжнародному та/або внутрішньодержавному (у разі залучення інших суб'єктів, на їх внутрішньому рівні) рівнях правового регулювання;

– положення про визнання частиною законодавства України з питань митної справи поряд із чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, також чинних міжнародних договорів України, які не потребують ратифікації та затверджені у формі указу Президента України або постанови Кабінету Міністрів України;

набули подальшого розвитку:

– положення про контамінаційний стан української доктрини міжнародного митного права, що включає поряд із доробком зарубіжної теорії та практики правового регулювання міжнародних митних відносин, положення радянської теорії міжнародного права, досягнення української доктрини міжнародного права та національну практику правового регулювання відносин з питань митної справи, а також іманентність окремим положенням вітчизняної теорії міжнародного митного права таких ознак як нехтування реальних потреб практики правового регулювання митних і пов'язаних із ними відносин та задогматизованість;

– положення підходу до розуміння джерел і форм міжнародного митного права як самостійних понять у категоріальному ряду теорії міжнародного митного права;

– положення про правотворчу діяльність у міжнародних митних відносинах, яка може бути диференційована за різними видами. Залежно від числа учасників її можна класифікувати на: індивідуальну, двосторонню; багатосторонню. Залежно від форми участі правотворча діяльність може бути безпосередньою та опосередкованою

(представницькою або делегованою). За функціональним призначенням: правотворчість здійснювана з метою створення нових правил поведінки; правотворчість здійснювана з метою зміни чинних правил поведінки; правотворчість здійснювана з метою скасування застарілих правил поведінки міжнародного митного права. За результатами проведеного аналізу правотворчої діяльності: ефективна; малоефективна; неефективна. Залежно від виду суб'єкта здійснення: правотворча діяльність держав; правотворча діяльність міжнародних організацій; правотворча діяльність найбільш кваліфікованих фахівців з публічного права різних націй тощо;

– положення щодо участі у творенні міжнародного митного права поряд із РМС та Світовою організацією торгівлі (далі – СОТ) інших міжнародних міжурядових і міжнародних неурядових організацій, найвідомішими серед яких є: Всесвітній поштовий союз, Європейська економічна комісія Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), Конференція ООН з торгівлі та розвитку, Міжнародна морська організація, Міжнародна асоціація повітряного транспорту, Міжнародна організація цивільної авіації, Міжнародна організація кримінальної поліції – ІНТЕРПОЛ, Міжнародне агентство з атомної енергії, Міжнародний союз автомобільного транспорту, Міжнародна торгова палата;

– положення про необхідність зміни підходу представників вітчизняних міжнародно-правової доктрини та доктрини митного права у частині інтерпретації терміна «імплементация» як процесу введення законодавчими органами держав норм міжнародного права у їх внутрішнє право.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені у дисертації положення можуть бути використані:

- у науково-дослідній роботі – для наступних теоретичних досліджень міжнародного митного права, міжнародного економічного права, права міжнародних організацій, митного права України (акт упровадження в науково-дослідну діяльність Університету митної справи та фінансів від 22 червня 2020 р.);

- у правотворчій діяльності – для вдосконалення міжнародно-правового та внутрішньодержавного регулювання митних відносин, укладання міжнародних договорів України, внесення змін до чинного законодавства України з митної справи, зокрема Митного кодексу України, та врахування у подальшій правотворчій діяльності (акт впровадження в практичну діяльність Державної митної служби України від 15 жовтня 2020 р.);

- у *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення практики виконання Україною прийнятих відповідно до міжнародного митного права зобов'язань, розширення та поглиблення відносин міжнародного митного співробітництва за участі України, поліпшення взаємодії митних органів України з митними та іншими органами державної влади іноземних держав, з органами державної влади України та представниками приватного сектора, що взаємодіють з ними з питань переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України (акт упровадження в практичну діяльність Дніпровської митниці Держмитслужби від 22 вересня 2020 р.);

- у *навчальному процесі* – під час викладання дисциплін «Міжнародне право», «Міжнародне митне право», «Міжнародне економічне право», «Право міжнародних організацій», «Митне право України», а також у підготовці методичних розробок, навчальних посібників і підручників (акт впровадження в навчальний процес Університету митної справи та фінансів від 13 червня 2020 р.).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження, його основні висновки й рекомендації обговорювались на засіданнях кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, а також були апробовані на міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, серед яких: «Актуальные проблемы совершенствования теории и практики таможенного дела в условиях членства России во Всемирной торговой организации» (г. Москва, 19 октября 2012 г.); «Вплив права та закону на сучасний розвиток суспільства» (Ужгород, 27–28 грудня 2012 р.); «Правове життя сучасної України» (Одеса, 16–17 травня 2013 р.); «ВТО и Таможенный союз: перспективы интеграционного сотрудничества» (г. Саратов, 27 мая 2013 г.); «Законодавство України: історія розвитку, соціальна обумовленість, якість, застосування та вдосконалення» (м. Донецьк, 25–26 листопада 2013 р.); «Право, правосудие, исполнение наказаний: отечественный и зарубежный опыт» (г. Владимир, 29–30 мая 2014 г.); «Právna veda a prax v treťom tisícročí» (Кошіце, 27–28 february 2015); «Міжнародні організації та міжнародне право ХХІ століття: етапи становлення, сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Харків, 19 лютого 2016 р.); «Актуальные вопросы современной юридической науки: теория, практика, методика» (г. Могилев, 20 мая 2016 г.); «Проблемы правового регулирования общественных отношений: теория, законодательство, практика» (Брест, 23–24 ноября 2018 г.); «Актуальные проблемы теории и практики таможенного дела в условиях международной экономической интеграции» (г. Минск, 25 марта 2020

г.); «Травневі правові читання» (м. Черкаси, 7 травня 2020 р.); «Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики» (м. Дніпро, 15 травня 2020 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено у 43 наукових працях, зокрема: 1 авторській монографії; 1 колективній монографії; 23 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України та зарубіжних держав; 14 тезах доповідей на конференціях; 4 публікаціях в інших виданнях.

Структура й обсяг дисертації обумовлені предметом, метою й завданнями дослідження, логікою й послідовністю розкриття теми та викладення отриманих результатів. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, які включають 12 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації – 418 сторінок, з них основного тексту – 360 сторінок, кількість використаних джерел – 427.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Вступ містить обґрунтування актуальності теми дисертації, її зв'язок із науковими планами та програмами, мету і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукову новизну, практичне значення та апробацію одержаних результатів, публікації, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Правова природа міжнародного митного права» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «*Міжнародне митне право як об'єкт пізнання правничої науки*» проаналізовано та розподілено на три групи праці вітчизняних і зарубіжних вчених, предметом дослідження яких є теоретичні та прикладні аспекти міжнародного митного права.

Першу групу становлять праці, розроблені з метою формування загального розуміння поняття та сутності міжнародного митного права, а також удосконалення навчального процесу як у частині викладання, так і вивчення однойменної навчальної дисципліни. Їх аналіз дав можливість дійти висновку про те, що опублікування цих праць сприяло ознайомленню наукової громадськості з проблематикою міжнародного митного права, підвищенню зацікавленості до розробки його теорії й вивчення практики застосування, вдосконаленню методичного забезпечення навчальної дисципліни «Міжнародне митне право».

До другої групи ввійшли праці, присвячені дослідженню правового статусу та діяльності ВМО та СОТ, характеристиці змісту міжнародно-правових актів (конвенцій, угод, резолюцій, рекомендацій, декларацій тощо), розроблених і прийнятих цими організаціями, а також

питанням упровадження положень таких актів на внутрішньодержавному рівні. Вивчення джерел цієї групи вказує на те, що у багатьох з них теорії міжнародного митного права увага майже не приділяється, а його поняття та правова природа розкриваються загалом або взагалі відсутні.

Огляд наукових праць третьої групи, яку становлять дослідження здебільшого зарубіжних учених, уможливив дійти висновку про те, що розглянуті у їхньому змісті окремі аспекти міжнародного митного права, зокрема конвергенція національних митних систем, функціонування зон вільної торгівлі та митних союзів, митне право Європейського Союзу, модернізація роботи митних адміністрацій держав та інше, не стали предметом комплексних досліджень української юридичної науки.

Резюмується, що з огляду на комплексність проблеми, яка включає потребу вироблення науково-обґрунтованої концепції міжнародного митного права з акцентом на його теоретичних і прикладних аспектах, а також її нерозробленість, що негативно відбивається на розвитку як міжнародного права в цілому, так і внутрішньодержавного митного права, досліджувана тематика має стати одним із провідних напрямів вітчизняної науки міжнародного права. При цьому ключовою передумовою такого дослідження має бути розуміння міжнародного митного права як соціокультурного явища, а не лише як науки чи навчальної дисципліни.

У підрозділі 1.2 *«Плюралізм підходів до розуміння міжнародного митного права»* на основі проведеного аналізу наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених виокремлено два підходи до розуміння міжнародного митного права: науковий і прикладний. Їх узагальнення дає можливість стверджувати про брак загальноновизнаної парадигми дослідження міжнародного митного права, яка б дала змогу встановити реальний зв'язок між його теорією та практикою застосування. Для вироблення останньої в дисертації обґрунтовано низку теоретичних положень, що мають методологічне значення. Зокрема, наголошується на тому, що практична значущість розробки універсальної дефініції поняття «міжнародне митне право» досить низька й ніяк не сприяє налагодженню реального зв'язку між теорією і юридичною практикою у цій галузі. Ураховуючи відсутність у міжнародно-правовій доктрині єдиного бачення місця міжнародного митного права в системі міжнародного права, доведено що воно не може бути самостійною чи відносно самостійною й водночас комплексною галуззю міжнародного права. Проведено розмежування понять «предмет правового регулювання міжнародного митного права» і «предмет правового впливу

міжнародного митного права». З'ясовано, що друге поняття ширше першого, адже до сфери правового впливу міжнародного митного права входять різноманітні види як міжнародних, так і внутрішньодержавних правовідносин. Визначено групи міжнародних митних відносин, що становлять предмет правового регулювання міжнародного митного права. Уточнено об'єкт міжнародних митних правовідносин і коло суб'єктів міжнародного митного права.

У підрозділі 1.3 «Становлення та розвиток міжнародного митного права» проаналізовано історію міжнародного митного права. Спираючись на виявлені докази правового регулювання міжнародних митних відносин між народами стародавнього світу, генезу міжнародного митного права пропонується розглядати від стародавніх часів до сучасних. З огляду на це, у підрозділі висвітлено зміни об'єктної, суб'єктної та просторової складових сфери дії міжнародного митного права, проаналізовано еволюцію його змісту та форм зовнішнього вираження. Зокрема, досліджено поетапне розширення напрямів правового регулювання міжнародних митних відносин від декількох питань (наприклад, надання митних пільг у зовнішній торгівлі й визнання за певними категоріями почесних іноземців привілеїв та імунітетів в митній сфері) на етапі його передісторії до широкого кола питань як міжнародних митних відносин, так і інших видів міжнародних відносин, що нині становлять предмет його правового впливу (наприклад, регулювання відносин транскордонної електронної торгівлі, спільна протидія проявам корупції, допомога під час ліквідації наслідків стихійних лих). Висвітлено розвиток правового регулювання міжнародних митних відносин від двостороннього до субрегіонального, регіонального, міжрегіонального та універсального рівнів. Констатується, що на засадах гнучкого поєднання партикулярного, локального, регіонального та універсального регулювання міжнародних митних відносин розвиток міжнародного митного права здійснюватиметься й надалі. Висвітлено внесок багатосторонніх міжнародних конференцій і міжнародних організації у розв'язання найбільш актуальних проблем міжнародних митних відносин й появи нових форм зовнішнього вираження міжнародного митного права. Резюмується, що основними засобами універсалізації міжнародного митного права на сучасному етапі його розвитку є багатосторонні міжнародні митні конвенції та акти міжнародних міжурядових організацій, зокрема РМС та СОТ.

Розділ 2 «Зміст і форми міжнародного митного права» охоплює три підрозділи.

У підрозділі 2.1 «Категорії «зміст міжнародного митного права» і «форма міжнародного митного права» у правовій доктрині», ґрунтуючись на представлених у теорії права підходах до розуміння понять «зміст права» і «форма права» та усталених у міжнародно-правовій доктрині поглядів щодо інтерпретації понять «зміст міжнародного права» і «форми міжнародного права», обґрунтовано авторське бачення співвідношення понять «зміст міжнародного митного права» та «форми міжнародного митного права». З урахуванням наявного між ними взаємозв'язку, під змістом міжнародного митного права пропонується розуміти сукупність його принципів, норм і стандартів, а під формою міжнародного митного права – спосіб зовнішнього існування (юридичного вираження) змісту міжнародного митного права. Акцентується увага на тому, що ототожнення категорій «форми міжнародного митного права» та «джерела міжнародного митного права» є дискусійним. Пропонується розглядати їх як окремі, самостійні поняття категоріального ряду теорії міжнародного митного права.

У підрозділі 2.2 «Концепція внутрішньої організації елементів змісту міжнародного митного права», за результатами узагальнення думок вчених щодо трактування поняття «система міжнародного митного права» та визначення складових її елементів, наведено аргументи на користь використання під час доктринальної характеристики міжнародного митного права замість поняття «система міжнародного митного права» категорії «внутрішня організація елементів змісту». Призначення останньої має полягати у розкритті взаємозв'язків між принципами, нормами та стандартами міжнародного митного права як послідовно пов'язаними між собою складовими елементами його змісту. Розкрито взаємозв'язки між принципами, нормами та стандартами міжнародного митного права, розроблено їх класифікації та дефініції. Визнаються дискусійними доктринальні підходи засновані на ототожненні принципів, норм і стандартів міжнародного митного права. Акцентується увага на тому, що під принципами міжнародного митного права, які слід розглядати первинним елементом його змісту, слід розуміти основоположні правила виникнення, розвитку і функціонування міжнародного митного права. Їм властиві такі основні ознаки, як первинність, об'єктивність, стабільність, імперативність, комплексність, рівнозначність і нормативність. Норми розвивають приписи принципів і виступають сполучною ланкою між останніми та стандартами міжнародного митного права. Зі свого боку, стандарти міжнародного митного права розробляються з метою сприяння

максимально ефективній реалізації принципів і норм міжнародного митного права.

Спираючись на запропоновані визначення понять «принципи міжнародного митного права», «норми міжнародного митного права» та «стандарти міжнародного митного права», запропоновано зміни до змісту і структури ст. 7 Митного кодексу України.

У підрозділі 2.3 «Концепція співвідношення джерел і форм міжнародного митного права» наголошується на потребі формування наукового підходу до розуміння категорій «джерела міжнародного митного права» і «форми міжнародного митного права» як самостійних понять у категоріальному ряду теорії міжнародного митного права. Акцентується увага на тому, що ототожнення цих категорій порушує вимогу щодо однозначності юридичної термінології та суттєво ускладнює поняттєвий апарат міжнародного митного права. Під джерелом міжнародного митного права запропоновано розуміти зумовлену конкретними потребами міжнародних відносин і виражену зовні у визначених формах волю його суб'єктів. Залежно від виду або кола суб'єктів міжнародного митного права, його джерело може мати консенсуальну (спільну) та індивідуальну природу.

Доведено недоцільність використання в теорії міжнародного права класифікації форм міжнародного митного права на основні, другорядні, допоміжні та інші, а також відсутність єдиного для всіх суб'єктів міжнародного митного права переліку форм його зовнішнього вираження.

Констатується, що воля суб'єктів міжнародного митного права може виражатися зовні як у формах, зазначених у ст. 38 Статуту Міжнародного суду ООН, так і в інших, індивідуально визначених, мовчазно сформованих чи в будь-який узгоджений спосіб спільно зафіксованих формах. Резюмується, що закріплені у ст. 38 Статуту Міжнародного суду ООН засоби, які Суд може застосовувати для вирішення переданих йому спорів, слід розглядати як невичерпний перелік джерел пізнання змісту чинного міжнародного митного права.

Розділ 3 «Правотворення в міжнародних митних відносинах» включає три підрозділи.

У підрозділі 3.1 «Поняття правотворчої діяльності в міжнародних митних відносинах» обґрунтовується поняття правотворчої діяльності в міжнародних митних відносинах, її основні стадії та класифікація видів.

Ураховуючи відсутність єдиного міжнародного органу, здатного розробляти обов'язкові для всіх учасників міжнародних митних відносин

правила поведінки, під правотворчою діяльністю у цій сфері пропонується розуміти здійснюваний суб'єктами міжнародного митного права з метою задоволення як індивідуальних, так і спільних потреб та інтересів, відповідно до загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права, процес створення нових, зміни чинних або скасування застарілих принципів, норм і стандартів.

Констатовано, що учасниками правотворчої діяльності можуть бути різні суб'єкти міжнародного митного права, однак найчастіше ними є держави та міжнародні міждержавні організації. Її здійснення можливе на індивідуальному, двосторонньому та багатосторонньому рівнях. Вона може бути безпосередньою та опосередкованою (представницькою або делегованою), ефективною, малоефективною та неефективною тощо.

Наголошується на тому, що здійснення правотворчої діяльності в міжнародних митних відносинах регламентується переважно процесуальними (процедурними) правилами договірною та/або звичаєвого характеру, які водночас не характерні для таких форм зовнішнього вираження результатів інтелектуальної творчої діяльності, як судові рішення та правова доктрина.

У підрозділі 3.2 «Кодифікація та прогресивний розвиток міжнародного митного права» акцентовано увагу на ролі кодифікації та прогресивного розвитку у формуванні міжнародного митного права.

Доведено, що кодифікації та прогресивному розвитку міжнародного митного права властивий офіційний, частковий, предметно визначений характер. З'ясовано, що протягом ХХ ст. ця діяльність здійснювалась переважно з таких актуальних для міжнародного співтовариства тем, як спрощення та гармонізація митних процедур, гармонізація системи опису та кодування товарів, тимчасове ввезення, правила походження, митна вартість, взаємодопомога для запобігання, розслідування та покарання за митні правопорушення тощо. Поряд із опрацюванням та письмовим, систематизованим закріпленням правил поведінки чинного звичаєвого права, до її завдань доречно зараховувати також перегляд застарілих правил поведінки двосторонніх міжнародних договорів і міжнародних конвенцій регіонального та універсального характеру. Акцентується увага на тому, що кодифікація та прогресивний розвиток міжнародного митного права може бути доктринальною, міждержавною та здійснюваною міжнародними організаціями або одним із їх органів. Її підсумки закріплюються у формі міжнародних митних договорів (конвенцій) регіонального та універсального характеру, а також різноманітних актів «м'якого права» (резолуцій, рекомендацій і декларацій міжнародних організацій та

заключних актів міжнародних конференцій).

У підрозділі 3.3 «Роль міжнародних організацій у творенні міжнародного митного права» проаналізовано внесок Міжнародного союзу з публікації митних тарифів, Ліги Націй, міжнародних організацій системи ООН та інших міжнародних міжурядових і міжнародних неурядових організацій у творенні правил поведінки міжнародного митного права.

Констатовано, що головна роль у цій діяльності належить РМС, членами якої є 183 учасники міжнародних митних відносин. Узагальнено доктринальні підходи до інтерпретації мети, завдань і функцій РМС та конкретизовано зв'язок між цими категоріями. З'ясовано, що для досягнення визначеної мети та на виконання як першочергових, так і інших завдань РМС може співпрацювати з різними міжурядовими та неурядовими організаціями, серед яких виокремлено шість груп організацій-партнерів, а саме: 14 міжнародних організацій; 7 регіональних міжурядових організацій; 15 організацій системи ООН; 6 організацій-донорів; 10 бізнес-організацій; 11 академічних організацій.

Доведено, що в межах здійснюваної правотворчої діяльності РМС може виступати договірною стороною меморандумів про взаєморозуміння та інших видів двосторонніх угод про співробітництво, розробляти загальні міжнародні митні конвенції, ухвалювати рекомендації, декларації та резолюції.

Розділ 4 «Імплементация міжнародного митного права» містить три підрозділи.

У підрозділі 4.1 «Інтерпретація терміна «імплементация» в теорії міжнародного права та доктрині національного митного права» визначено основні методологічні підходи українських і зарубіжних учених до тлумачення терміна «імплементация».

Акцентується увага на тому, що для європейської (західної) правничої науки не є характерним поширене серед вітчизняних учених сприйняття терміна «імплементация» у розумінні процесу введення законодавчими органами держав норм міжнародного права, здебільшого договірного походження, у їхнє внутрішнє право. З'ясовано, що представники західної правової доктрини підходять до трактування терміна «імплементация» у вузькому та широкому значеннях. У першому випадку вчені інтерпретують цей термін у взаємозв'язку з діяльністю держави, спрямованою на виконання на національному рівні міжнародно-правових зобов'язань, що походять із чинних для держави міжнародних договорів, рішень міжнародних судових органів і визнаних актів міжнародних організацій. При цьому «національна імплементация»

досліджується ними комплексно, характеризуючи здійснювану в цьому напрямі діяльність як органів законодавчої, так і виконавчої та судової гілок влади. У другому (широкому) значенні імплементація розглядається у розумінні діяльності держав та інших суб'єктів міжнародного права, пов'язаної з практичним здійсненням прийнятих ними відповідно до міжнародного права зобов'язань, на внутрішньодержавному і міжнародному рівнях правового регулювання.

Не характерним для зарубіжних наукових праць є також звичне для українських вчених ототожнення терміна «імплементація» з терміном «реалізація», використання під час теоретичної характеристики поняття «імплементація» запозичених із теорії держави та права і адаптованих під міжнародне право категорій «засоби» і «форми» реалізації норм права, зосередження уваги виключно на імплементації обов'язкових для держав норм міжнародного права тощо. Не оперує західна правнича наука й такими поняттями, як «міжнародний механізм імплементації (реалізації) правил поведінки міжнародного права» та «внутрішньодержавний механізм імплементації (реалізації) правил поведінки міжнародного права».

Обґрунтовано доцільність зміни усталеного для вітчизняної науки міжнародного права підходу до інтерпретації наукової категорії «імплементація». З цією метою запропоновано дефініцію поняття «імплементація правил поведінки міжнародного права», аргументовано доцільність її тлумачення у широкому та вузькому значеннях, проведено розмежування між імплементацією правил поведінки міжнародного права та їх реалізацією, наголошено на потребі відмови від використання теоретичних конструкцій не властивих практичній діяльності з питань імплементації правил поведінки міжнародного права тощо.

У підрозділі 4.2 *«Імплементація принципів, норм і стандартів міжнародного митного права: міжнародний і внутрішньодержавний рівні»* зазначається, що поряд із державами до імплементації міжнародного митного права можуть долучатися також міжнародні організації, митні та економічні союзи, окремі (автономні) митні території та інші учасники міжнародних митних відносин. Акцентується увага на тому, що її здійснення на міжнародному та/або внутрішньодержавному (у разі залучення інших суб'єктів, на їх внутрішньому рівні) рівнях може бути індивідуальним і спільним. При цьому єдиного для всіх, рекомендованого або імперативно визначеного переліку засобів імплементації правил поведінки міжнародного митного права, як і встановленого порядку чи механізмів здійснення, не існує.

Охарактеризовано найбільш поширені засоби індивідуальної та

спільної імплементації правил поведінки міжнародного митного права, серед яких основну увагу зосереджено на засобах правотворчої та правозастосовної діяльності. Аргументовано потребу створення міжнародної неурядової організації – Асоціації міжнародного митного права.

Запропоновано відмовитись від використання в сучасній теорії міжнародного права категорій «механізм імплементації міжнародно-правових норм», «міжнародно-правовий механізм реалізації», «внутрішньодержавний механізм реалізації» тощо. Адже такі поняття не кореспондують практичній діяльності з питань імплементації правил поведінки міжнародного права, не отримали належного аргументації у працях вітчизняних учених і не використовуються представниками західної доктрини міжнародного права.

За результатом проведеного аналізу положень Указу Президента України «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» від 8 листопада 2019 р. № 837/2019, зроблено висновок про недоречність використання терміна «імплементація» в законодавстві України щодо положень нечинних для нашої держави міжнародних договорів.

У підрозділі 4.3 «Імплементація принципів, норм і стандартів міжнародного митного права Україною» комплексно проаналізовано нормативно-правову та організаційну складові виконання нашою державою міжнародних зобов'язань з питань митної справи. Обґрунтовано доцільність визнання частиною законодавства України з питань митної справи як чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надається Верховною Радою України, так і чинних міжнародних договорів України, які не потребують ратифікації та затверджуються у формі указів Президента України або постанов Кабінету Міністрів України. З метою усунення перешкод імплементації чинних міжнародних договорів України з питань митної справи та вдосконалення практики їх застосування вітчизняними органами державної влади запропоновано викласти у новій редакції 1, 2 та 3 статті Митного кодексу України. Акцентується увага на тому, що до здійснення імплементації принципів, норм і стандартів міжнародного митного права можуть долучатися різні органи державної влади. Головні з них за обсягом прав і обов'язків можна поділити на дві групи: органи загальної компетенції; органи спеціальної компетенції. Висвітлюється роль Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України, Міністерства закордонних справ України, Державної митної служби України та судових органів

України у здійсненні імплементації правил поведінки міжнародного митного права.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано наукову проблему, що полягає в розробці науково-обґрунтованої концепції міжнародного митного права, спрямованої на вирішення найнагальніших питань його теорії та правозастосовної практики. Проведене дослідження уможливило сформулювати такі теоретичні положення та практичні пропозиції.

1. Відсутність загально визнаної науково-обґрунтованої концепції міжнародного митного права призводить до недбалої контамінації вітчизняними вченими доробку зарубіжної теорії міжнародного права і практики реалізації внутрішньодержавного та/або інтеграційного митного права з положеннями радянської теорії міжнародного права та досягненнями української доктрини міжнародного права, а також вітчизняною практикою правового регулювання відносин з питань митної справи. Не зважаючи на активну участь українських вчених у науковому дискурсі, спрямованому на вирішення різноманітних питань теорії та практики застосування міжнародного митного права, окремим положенням науки міжнародного митного права України властиві задогматизованість та нехтування реальних потреб практики правового регулювання митних і пов'язаних із ними відносин. Непоодинокими є приклади опублікування наукових праць дескриптивного характеру, які не містять ні наукової новизни, ні перспектив подальшого доктринального обговорення. Актуальною проблематика міжнародного митного права визнається також зарубіжними вченими. Однак їхні наукові доробки здебільшого також не містять системного вивчення питань теорії міжнародного митного права та практики його застосування, є вузькоспеціалізованими або були отримані в рамках комплексних досліджень, у яких тематика міжнародного митного права висвітлювалась як така, що додатково характеризує основний предмет наукового вивчення.

Таким чином, різноманітні теоретичні та прикладні аспекти міжнародного митного права неодноразово досліджувались українськими і зарубіжними вченими, не ставши предметом комплексного дослідження.

2. Проведене узагальнення наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених дає змогу об'єднати відображені у їхніх положеннях інтерпретації розуміння міжнародного митного права в межах наукового

і прикладного підходів. Представники наукового підходу, переважно вчені з України та інших держав – членів Співдружності Незалежних Держав, зазвичай характеризують міжнародне митне право у трьох взаємопов'язаних виявах: 1) як частину (галузь, підгалузь або інститут) міжнародного права; 2) як частину науки міжнародного права; 3) як навчальну дисципліну. Однак ані належної аргументації щодо доцільності розгляду міжнародного митного права у трьох вищезгаданих виявах, ані узгодженого розуміння міжнародного митного права як частини міжнародного права, як частини його науки або як навчальної дисципліни у вітчизняній теорії міжнародного митного права не вироблено й досі. В межах прикладного підходу, властивого представникам західної правової науки, навпаки, теоретичним аспектам міжнародного митного права уваги майже не приділяється. Вчені зосереджуються на відшукуванні власне самого міжнародного митного права та його еволюційному і динамічному тлумаченні у взаємодії з іншими складовими частинами міжнародного права, інтеграційним і/або внутрішньодержавним митним правом. Вони визнають важливість міжнародного митного права для розвитку міжнародної торгівлі та здійснення різних видів комерційної і некомерційної діяльності, однак не акцентують увагу на формулюванні точного його визначення («єдино правильної» універсальної дефініції) та виробленні індивідуальної інтерпретації окремих його термінів.

Наявний плюралізм підходів до розуміння міжнародного митного права свідчить про брак загальновизнаної парадигми його дослідження як у межах зарубіжної, так і вітчизняної міжнародно-правової доктрини. Її поява дала б можливість установити реальний зв'язок між теорією та юридичною практикою в галузі міжнародного митного права, чим, зокрема, суттєво підвищила б рівень практичної значущості наукових праць вітчизняних вчених, які нині мають переважно дескриптивний, вузькоспеціалізований академічний характер.

3. Предмет правового регулювання міжнародного митного права становлять міжнародні митні відносини, а саме: відносини міжнародного митного співробітництва; відносини з питань взаємної адміністративної допомоги в митних справах; відносини в конфліктних ситуаціях з питань митної справи.

Предмет правового впливу міжнародного митного права становлять різні види міжнародних і внутрішньодержавних економічних, торговельних, фінансових транспортних, туристичних та інших зв'язків, пов'язаних із переміщенням товарів, транспортних засобів та інших предметів через митні кордони.

4. Суб'єктами міжнародного митного права можуть визнаватися різні учасники міжнародних митних правовідносин, зокрема: держави; міжнародні міжурядові організації; міжнародні неурядові організації; нації й народи, що ведуть боротьбу за визначення власної державності; державоподібні утворення; митні союзи; економічні союзи; транснаціональні корпорації; окремі митні території тощо.

5. Генезу міжнародного митного права пропонується поділити на дві глобальні епохи:

- 1) локального міжнародного митного права;
 - 2) універсального міжнародного митного права.
- Кожна з цих епох має свої періоди та особливості.

1. Епоха локального міжнародного митного права.

1.1. Передісторія міжнародного митного права (від стародавніх часів до 1648 р.). Започатковується практика двосторонньої регламентації міжнародних митних відносин з питань надання митних пільг у зовнішній торгівлі та визнання за певними категоріями почесних іноземців привілеїв та імунітетів в митній сфері за допомогою звичаєвих і договірних правил поведінки.

1.2. Від Вестфальського миру 1648 р. до заснування у 1891 р. Міжнародного союзу з публікації митних тарифів. Розширюються об'єктна, суб'єктна та просторова сфери дії міжнародного митного права. Форми зовнішнього вираження правил поведінки міжнародного митного права еволюціонують від двосторонніх норм міжнародної ввічливості, міжнародних звичаїв, окремих статей двосторонніх мирних і союзних міжнародних договорів, торгових трактатів та спеціальних угод з митних тарифів до багатосторонніх міжнародних договорів (конвенцій). Питання митного регулювання включаються до порядку денного діяльності міжнародних конференцій. Збільшується кількість держав-учасниць міжнародних митних відносин та з'являються нові їх учасники – митні союзи й міжнародні організації. Актуальними напрямками міжнародно-правового узгодження визнаються: протидія митним правопорушенням; митно-тарифне та нетарифне регулювання зовнішньої торгівлі; визначення правил походження товарів; тимчасове ввезення (вивезення) та ін.

2. Епоха універсального міжнародного митного права.

2.1. Інституціоналізація форм правового регулювання міжнародних митних відносин і формування засад універсального міжнародного митного права (від 1891 р. до ліквідації Ліги Націй у 1946 р.). Неспроможність локального міжнародного митного права забезпечити ефективне правове регулювання відносин міжнародного митного

співробітництва і взаємної адміністративної допомоги та протидіяти виникненню міждержавних конфліктів у галузі митної справи, які час від часу призводили до виникнення митних війн і військових протиборств, актуалізували потребу розвитку міжнародного митного права у бік універсалізації. Важливу роль у формуванні засад універсального міжнародного митного права відіграли багатосторонні міжнародні конференції, до порядку денного яких включали найбільш актуальні питання правового регулювання міжнародних митних відносин, зокрема, зведення до мінімуму заборон і обмежень у зовнішній торгівлі, посилення протидії контрабанді, спрощення митних та інших формальностей на кордонах тощо. Заснування Ліги Націй і здійснювана під її егідою діяльність, зокрема з питань кодифікації та прогресивного розвитку в галузі митної справи, сприяли розробці першої багатосторонньої митної конвенції та протоколу до неї, а також появи нових прикладів міжнародної судової практики з питань митного регулювання.

2.2. *Становлення універсального міжнародного митного права (з 1947 р. дотепер)*. Універсалізація міжнародного митного права відбувається на основі положень Генеральної угоди з тарифів і торгівлі від 30 жовтня 1947 р., а згодом її оновленої редакції від 15 квітня 1994 р., та постійно збільшуваної кількості міжнародних конвенцій і міжнародно-правових актів у сфері митної справи, підготовлених РМС, ООН, СОТ та іншими міжнародними організаціями. Розширюється коло суб'єктів міжнародного митного права. Розвиток міжнародних митних відносин здійснюється на умовах гнучкого поєднання універсального, регіонального, локального і партикулярного регулювання. Зростає обсяг нормативного масиву міжнародного митного права, затверджуються чинні його принципи. Завдяки нормотворчій роботі міжнародних організацій у змісті міжнародного митного права з'являється ще один елемент – міжнародні стандарти.

6. Доктринальне співвідношення категорій «зміст міжнародного митного права» і «форма міжнародного митного права» пропонується здійснювати з урахуванням таких їх визначень: «зміст міжнародного митного права» – сукупність принципів, норм і стандартів міжнародного митного права; «форма міжнародного митного права» – спосіб зовнішнього існування (юридичного вираження) змісту міжнародного митного права.

7. У доктрині міжнародного митного права категорія «внутрішня організація елементів змісту» безпосередньо не використовується і як самостійне поняття не виокремлюється. Замість нього для здійснення

теоретичної характеристики внутрішньої організації змісту міжнародного митного права вчені активно послуговуються поняттям «система міжнародного митного права», розглядаючи складовими її елементами взаємопов'язані комплекси (групи) міжнародно-правових норм у вигляді підгалузей та інститутів. Однак щодо узгодженої кількості останніх та належної аргументації доцільності їх включення до цієї системи, як і щодо підстав поділу запропонованих комплексів на підгалузі та інститути, вчені тривалий час не можуть домовитись.

Ураховуючи неготовність переважної більшості представників правової доктрини України відмовитись від використання поняття «система права» та спираючись на визначення змісту міжнародного митного права, категорію «система міжнародного митного права» пропонується розуміти як порядок послідовного розташування принципів, норм і стандартів міжнародного митного права. Використання цього поняття має здійснюватися з метою характеристики внутрішньої побудови міжнародного митного права. Водночас у перспективі від використання поняття «система права» в теорії міжнародного митного права пропонується відмовитись, замінивши його категорією «внутрішня організація елементів змісту».

8. Поняття «принципи міжнародного митного права» пропонується інтерпретувати так – це основоположні правила виникнення, розвитку та функціонування міжнародного митного права, що відрізняються від інших елементів його змісту та характеризуються первинністю, об'єктивністю, стабільністю, імперативністю, комплексністю, рівнозначністю та нормативністю. Норми міжнародного митного права розвивають приписи його принципів шляхом визначення прав та/або обов'язків учасників міжнародних митних відносин, а також порядку їх реалізації на практиці, та являють собою моделі таких відносин. Зі свого боку, стандарти міжнародного митного права розробляються з метою сприяння максимально ефективній реалізації принципів і норм міжнародного митного права.

9. Стандарти міжнародного митного права – це технічні специфікації, типові форми, зразки, еталони, моделі, методичні рекомендації щодо провадження певного виду діяльності або досягнення очікуваних результатів, упровадження приписів яких у практичну діяльність митних адміністрацій здійснюється суб'єктами міжнародного митного права з урахуванням індивідуальних потреб та можливостей, на умовах і в порядку, передбачених міжнародно-правовими актами.

Сучасна парадигма дослідження поняття «стандарти міжнародного митного права» має ґрунтуватися на таких теоретичних положеннях, що

мають методологічне значення:

1) стандарти є самостійною категорією міжнародного митного права та відрізняються від його принципів і норм;

2) у правовому регулюванні митних відносин стандартам міжнародного митного права належить допоміжна роль, оскільки, на відміну від принципів та норм міжнародного митного права, вони не призначені для здійснення самостійного регулювання митних відносин;

3) стандарти можуть удосконалюватись, адже не є чимось раз і назавжди встановленим, незмінним;

4) стандарти є складовою змісту міжнародного митного права, а не однією із форм його існування;

5) більшість стандартів міжнародного митного права не є задалегідь юридично обов'язковими. Їхній рекомендаційний характер впливає з природи та змісту міжнародно-правових актів, за допомогою яких вони приймаються;

6) реалізація стандартів може здійснюватись як на індивідуальній, так і на колективній основах. Базовою безпосередньою формою їх реалізації є використання, рідше, дотримання та виконання;

7) стандарти міжнародного митного права можуть бути класифіковані за різними видами та містити приписи технічного і правового характеру.

10.3 метою усунення протиріч реалізації принципів, норм і стандартів міжнародного митного права у вітчизняній правозастосовній діяльності, ст. 7 Митного кодексу України пропонується викласти у такій редакції:

«Стаття 7. Митна справа

1. Встановлені порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, здійснення відповідно до закону державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил, організація і забезпечення діяльності митних органів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної митної політики, становлять митну справу, яка здійснюється з додержанням, виконанням і використанням прийнятих у міжнародній практиці та визнаних Україною принципів, норм і стандартів міжнародного права.

2. Засади митної справи, зокрема, правовий статус митних органів, митна територія та митний кордон України, процедури митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України, митні режими та умови їх застосування, заборони та/або обмеження щодо ввезення в Україну, вивезення з України та переміщення через територію України транзитом окремих видів товарів, умови та порядок справляння митних платежів, митні пільги, визначаються цим Кодексом та іншими законами України.

3. Безпосереднє керівництво здійсненням митної справи покладається на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику.»

11. Джерелом міжнародного митного права є зумовлена конкретними потребами міжнародних відносин й виражена зовні у визначених формах воля його суб'єктів. Воля суб'єктів міжнародного митного права може виражатися зовні як у формах, зазначених у ч. 1 ст. 38 Статуту Міжнародного суду ООН, так і в інших, індивідуально визначених, мовчазно сформованих чи в будь-який узгоджений спосіб спільно зафіксованих формах. Найпоширенішими формами зовнішнього вираження міжнародного митного права є: міжнародні конвенції як загальні, так і спеціальні, що встановлюють правила, визнані державами, які сперечаються; міжнародний звичай як доказ загальної практики, визнаної як право; акти, що приймаються ВМО та іншими міжнародними міжурядовими організаціями з питань митного регулювання (декларації, резолюції, рекомендації, регламенти); підсумкові акти міжнародних конференцій; судові рішення та доктрини найбільш кваліфікованих фахівців з публічного права різних націй тощо.

Визначені у ст. 38 Статуту Міжнародного суду ООН види зовнішніх форм існування загального міжнародного права пропонується розглядати як невичерпний перелік джерел пізнання змісту чинного міжнародного митного права.

12. Правотворча діяльність у міжнародних митних відносинах – це процес створення суб'єктами міжнародного митного права нових, зміни чинних або скасування застарілих принципів, норм і стандартів, здійснюваний з метою задоволення як їхніх індивідуальних, так і спільних потреб та інтересів з урахуванням загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права.

Правотворчій діяльності у міжнародних митних відносинах властиві такі основні ознаки: 1) погоджувальний, координаційний характер; 2) наявність різної кількості стадій, основні серед яких: стадія правотворчої ініціативи; стадія розробки нових, внесення змін до чинних

або скасування застарілих правил поведінки; стадія аналізу результатів визнання суб'єктами міжнародного митного права розроблених уперше або змінених правил (моделей) поведінки та ефективності їх реалізації на практиці; 3) її учасниками а ргіогі можуть бути всі суб'єкти міжнародного митного права, однак найчастіше ними є держави та міжнародні міжурядові організації; 4) її здійснення регламентується переважно процесуальними (процедурними) правилами договірного та/або звичаєвого характеру, які водночас не характерні для таких форм зовнішнього вираження результатів інтелектуальної творчої діяльності, як судові рішення та правова доктрина; 5) її результати можуть юридично закріплюватись як у формі писаних міжнародних договорів, так і в інших, визначених суб'єктами правотворчого процесу, формах зовнішнього вираження приписів міжнародного митного права.

13. Кодифікація та прогресивний розвиток міжнародного митного права являє собою один із видів правотворчої діяльності, здійснюваної шляхом встановлення й точного формулювання у визначених юридичних формах зовнішнього вираження міжнародного права змісту чинних правил поведінки, перегляду застарілих і розробки нових правил поведінки з метою досягнення максимально можливої уніфікованої їх реалізації в умовах постійно еволюціонуючих міжнародних митних відносин.

Вона може здійснюватися міжнародними організаціями або одним із їх органів, бути міждержавною та доктринальною. Зовнішнє вираження її підсумків можливе у формі міжнародних митних договорів (конвенцій) регіонального і універсального характеру та різноманітних актів «м'якого права» (резолуцій, рекомендацій і декларацій міжнародних організацій та заключних актів міжнародних конференцій).

Міжнародні митні договори (конвенції) регіонального та універсального характеру – це укладені у письмовій формі багатосторонні угоди, які стосуються загальних принципів і норм міжнародного митного права або присвячені питанням, що становлять інтерес для суб'єктів міжнародного митного права у цілому.

14. Міжнародним організаціям належить провідна роль у творенні міжнародного митного права. Серед багатьох із них найбільший обсяг роботи виконує РМС (ВМО), яка може здійснювати такі види правотворчої діяльності:

1) розробляти проекти текстів міжнародних митних конвенцій, а також поправки до них;

2) ініціювати розробку та укладення певної міжнародної митної конвенції і скликати із цією метою у подальшому міжнародну

конференцію зацікавлених учасників міжнародних митних відносин;

3) виконати роль такої міжнародної конференції, забезпечивши узгодження тексту нової міжнародної митної конвенції або поправок до чинної конвенції та їх прийняття в одному зі своїх органів;

4) після укладення міжнародної митної конвенції виконувати функції контролюючої інстанції, розробляти примирливі рекомендації для вирішення спорів щодо тлумачення й застосування конвенції, а також функції депозитарія;

5) здійснювати інтерпретацію міжнародних митних конвенцій як укладених за результатами її роботи, так і міжнародних митних договорів, переданих під її адміністрування, а також розробляти рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності їх застосування на міжнародному та внутрішньодержавному рівнях.

Мета РМС полягає у сприянні співробітництву між урядами її членів. Досягнення поставленої мети зумовлює необхідність виконання спільних для членів організації першочергових завдань, а саме: 1) забезпечення якомога вищого рівня узгодженості й одноманітності митних систем її членів; 2) поглиблення вивчення проблем, що виникають у ході розвитку й поліпшення митної техніки і митного законодавства. Зазначені завдання, закріплені у Преамбулі Конвенції про створення РМС, не вичерпують їх повного переліку, поступове розширення якого відбувається через прийняття правових актів Радою РМС. Завдання РМС підпорядковують собі її функції, які визначають способи виконання завдань та досягнення мети діяльності організації.

15.3 метою вдосконалення підходу до інтерпретації терміна «імплементация» у вітчизняній теорії міжнародного права та доктрині національного митного права пропонується:

1) запровадити в науковий обіг поняття «імплементация правил поведінки міжнародного права», розтлумачивши його як діяльність держав та інших суб'єктів міжнародного права, здійснювану з метою забезпечення своєчасного, всебічного та повного виконання прийнятих ними відповідно до міжнародного права зобов'язань;

2) характеризувати імплементацию правил поведінки міжнародного права як таку, що може: здійснюватися на міжнародному та/або внутрішньодержавному (у разі залучення інших суб'єктів, на їх внутрішньому рівні) рівнях правового регулювання митних відносин; стосуватися міжнародно-правових зобов'язань, що походять із чинних для суб'єктів міжнародного права принципів, норм і стандартів міжнародних договорів, рішень міжнародних судових органів і визнаних актів міжнародних організацій; забезпечуватися на

внутрішньодержавному рівні як законодавчими, так і виконавчими та судовими органами державної влади;

3) відмовитись від практики отождоження термінів «імплементация» та «реалізація». Термін «реалізація» пропонується використовувати для уточнення чітко визначених, бажаних або можливих форм втілення в життя приписів принципів, норм і стандартів міжнародного права, визначених у їх змісті або прямо не заборонених загальноновизнаними принципами та нормами міжнародного права. В разі неможливості реалізації правил поведінки міжнародного права у визначених для цього формах, усунути наявні перешкоди або створити необхідні для цього умови належить здійснюваній із цією метою імплементации правил поведінки міжнародного права;

4) відмовитись від використання правовою доктриною не існуючих на практиці міжнародного і внутрішньодержавного механізмів імплементации (реалізації) правил поведінки міжнародного права. У кожному конкретному випадку суб'єкти міжнародного права самостійно визначають належні засоби міжнародно-правової імплементации, які у разі невідомості чи малої ефективності можуть удосконалюватись, доповнюватись або замінюватись іншими засобами. Процедуру внутрішньої імплементации, якщо її порядок і конкретні засоби здійснення безпосередньо не передбачені міжнародним договором, актом міжнародної організації чи рішенням міжнародного судового органу, взагалі складно передбачити заздалегідь, оскільки її здійснення залежить від наявності різноманітних чинників, що впливають на остаточну волю певного суб'єкта міжнародного права.

16. Імплементацию принципів, норм і стандартів міжнародного митного права на внутрішньодержавному (у разі залучення інших суб'єктів на їх внутрішньому рівні) та міжнародному рівнях пропонується характеризувати з позиції можливого її здійснення індивідуально та спільно. Індивідуальну імплементацию правил поведінки міжнародного митного права поряд із державами та міжнародними організаціями можуть здійснювати також окремі митні території, які мають повну автономію у здійсненні зовнішньої торгівлі, митні союзи, економічні союзи та інші учасники міжнародних митних відносин. Найбільш поширеними засобами індивідуальної імплементации правил поведінки міжнародного митного права є засоби правотворчого та правозастосовного характеру. Спільна імплементация правил поведінки міжнародного митного права здійснюється двома й більше його суб'єктами одночасно. Із цією метою суб'єкти міжнародного митного права можуть звертатись до широкого спектра правотворчих,

організаційних, координаційних, інформаційних і контрольних засобів, зокрема: укладати двосторонні та багатосторонні міжнародні договори; проводити переговори; скликати міжнародні конференції; засновувати конвенційні керівні або адміністративні комітети; утворювати багатосторонні та двосторонні комісії, підкомітети й робочі групи; створювати міжнародні організації та спеціальні органи для розгляду спорів між ними, з правом приймати за результатами таких розглядів рекомендаційні або обов'язкові до виконання рішення тощо.

З метою вдосконалення практичної діяльності ВМО, Міжнародної мережі митних університетів, національних митних органів і закладів вищої освіти з питань наукового вивчення міжнародного митного права та підготовки кваліфікованого персоналу для митних адміністрацій і приватного сектора, що тісно взаємодіє з митними органами з питань переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, пропонується створити міжнародну приватну неприбуткову організацію – Асоціацію міжнародного митного права. Участь у її діяльності може бути корисною також усім зацікавленим у проведенні наукових досліджень, опублікуванні та обговоренні їх результатів, забезпеченні якісного викладання й удосконаленні практики використання отриманих знань, навичок і компетентностей з різних питань міжнародного митного права як у державному і приватному секторах, так і в академічній спільноті особам.

17. Імплементация принципів, норм і стандартів міжнародного митного права Україною забезпечується її органами державної влади загальної та спеціальної компетенції, відповідно до положень Конституції України, Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р., Митного кодексу України від 13 березня 2012 р., інших законів України, що регулюють відносини, зазначені у ст. 7 Митного кодексу України, а також нормативно-правових актів, виданих на основі та на виконання Митного кодексу України та інших законодавчих актів.

18. В умовах відсутності практики безпосереднього застосування правил чинних міжнародних договорів України для регулювання відносин, зазначених у ст. 7 чинного Митного кодексу України, пропонується обговорити можливість визнання: за правилами міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надавалась Верховною Радою України, юридичної сили законів України; за правилами міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надавалась Президентом України або за його дорученням від імені України, юридичної сили указів Президента України; за правилами

міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надавалась Кабінетом Міністрів України або за його дорученням від імені Уряду України, юридичної сили урядових постанов; за правилами міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надавалась міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами від імені міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів, юридичної сили відомчих актів.

19. З метою вдосконалення нормативно-правових засад і практики безпосереднього застосування чинних міжнародних митних договорів України для регулювання відносин, зазначених у ст. 7 Митного кодексу України від 13 березня 2012 р., пропонується внести зміни до його ст. 1, 2 і 3 і викласти їх у такій редакції:

«Стаття 1. Законодавство України з питань митної справи

1. Законодавство України з питань митної справи складається з Конституції України, цього Кодексу, інших законів України та чинних міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, що регулюють відносини, зазначені у ст. 7 цього Кодексу, а також з нормативно-правових актів, виданих на основі та на виконання цього Кодексу, інших законодавчих актів і чинних міжнародних договорів України, укладених відповідно до закону.

2. Відносини, пов'язані зі справлянням митних платежів, регулюються цим Кодексом, Податковим кодексом України та іншими законами України і міжнародними договорами України з питань оподаткування.

Стаття 2. Особливості набрання чинності законами України, міжнародними договорами України та іншими нормативно-правовими актами з питань митної справи

1. Закони України з питань митної справи, нормативно-правові акти з питань митної справи, видані Кабінетом Міністрів України та центральним органом виконавчої влади, набирають чинності через 45 днів з дня їх офіційного опублікування, якщо інше не передбачено самим законом або нормативно-правовим актом, але не раніше дня їх офіційного опублікування.

2. Міжнародні договори України з питань митної справи набирають чинності для України після надання нею згоди на обов'язковість міжнародного договору України, відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України», у порядку та в строки, передбачені договором, або в інший узгоджений сторонами спосіб.

3. Офіційним опублікуванням закону України з питань митної справи, міжнародного договору України з питань митної справи,

нормативно-правового акта з питань митної справи, виданого Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади, вважається опублікування його повного тексту в одному з періодичних друкованих видань, визначених законодавством України як офіційні. Днем офіційного опублікування закону України з питань митної справи, міжнародного договору України з питань митної справи, нормативно-правового акта з питань митної справи, виданого Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади, вважається день виходу в світ номера того офіційного друкованого видання, в якому повний текст зазначеного закону України, міжнародного договору України або нормативно-правового акта опубліковано раніше, ніж в інших офіційних друкованих виданнях. Якщо опублікування закону України з питань митної справи, міжнародного договору України з питань митної справи, нормативно-правового акта з питань митної справи, виданого Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади, здійснювалося частинами, днем його офіційного опублікування вважається день виходу в світ того номера офіційного друкованого видання, в якому раніше, ніж в інших офіційних друкованих виданнях, опубліковано останню частину зазначеного закону, міжнародного договору або нормативно-правового акта.

4. Закон України, міжнародний договір України або інший нормативно-правовий акт з питань митної справи, який набирає чинності з дня офіційного опублікування, вважається чинним з 0 годин дня, наступного за днем офіційного опублікування зазначеного закону України, міжнародного договору України або нормативно-правового акта.

5. Якщо для набрання чинності законом України, міжнародним договором України або іншим нормативно-правовим актом з питань митної справи встановлено певний строк з дня його офіційного опублікування, визначений днями, цей строк починається з 0 годин дня, наступного за днем офіційного опублікування зазначеного закону, міжнародного договору або акта, і закінчується о 24 годині останнього дня відповідного строку.

6. Якщо день набрання чинності законом України, міжнародним договором України або іншим нормативно-правовим актом з питань митної справи визначено конкретною датою, цей закон, міжнародний договір або акт вважається чинним з 0 годин зазначеної дати.

Стаття 3. Особливості застосування законів України, міжнародних договорів України та інших нормативно-правових актів з питань митної справи

1. При здійсненні митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, застосовуються виключно норми законів України, міжнародних договорів України та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, чинні на день прийняття митної декларації митним органом України.

2. У разі якщо законодавством України передбачена можливість виконання митних формальностей без подання митної декларації, застосовуються норми законів України, міжнародних договорів України та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, чинні на день виконання таких формальностей.

3. Норми законів України і міжнародних договорів України, які пом'якшують або скасовують відповідальність особи за порушення митних правил, передбачені цим Кодексом, мають зворотню дію в часі, тобто їх норми поширюються і на правопорушення, вчинені до прийняття цих законів. Норми законів України і міжнародних договорів України, які встановлюють або посилюють відповідальність за такі правопорушення, зворотної дії в часі не мають.

4. У разі якщо норми законів України, міжнародних договорів України чи інших нормативно-правових актів з питань митної справи допускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків підприємств і громадян, які переміщують товари, транспортні засоби комерційного призначення через митний кордон України або здійснюють операції з товарами, що перебувають під митним контролем, чи прав та обов'язків посадових осіб митних органів, внаслідок чого є можливість прийняття рішення як на користь таких підприємств та громадян, так і на користь митного органу, рішення повинно прийматися на користь зазначених підприємств і громадян.

5. Якщо чинним міжнародним договором України встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Кодексом та іншими законами України і нормативно-правовими актами з питань митної справи, застосовуються правила чинного міжнародного договору України».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Перепьолкін С. М. Міжнародне митне право у сучасному вимірі: теоретичний, методологічний та прикладний аспекти: монографія. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2020. 360 с.

2. Перепьолкін С. М. Міжнародно-правове забезпечення надання взаємної адміністративної допомоги з митних питань. *Вісн. Академії митної служби України. Серія: «Право»*. 2010. № 1 (4). С. 65–68.

3. Перепьолкін С. М. Щодо полегшення процедур перетину кордонів під час міжнародних автомобільних перевезень. *Вісн. Академії митної служби України. Серія: «Право»*. 2010. № 2 (5). С. 87–92.

4. Перепьолкін С. М. Міжнародні митні організації. *Митна справа*. 2011. № 5 (77). С. 27–32.

5. Перепьолкін С. М. Міжнародні договори як складова законодавства України з питань державної митної справи. *Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Спецвипуск*. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. С. 146–149.

6. Перепьолкін С. М. Всесвітня митна організація: система та компетенція інституційного апарату. *Міжнародне право XXI століття: сучасний стан та перспективи розвитку (до 60-ліття проф. В. М. Репецького)*: монографія. / за ред. М. М. Микієвича. Львів: ЛА «Піраміда», 2013. С. 275–290.

7. Перепелкин С. М. Проблемы нормативно-правового обеспечения реализации норм международного таможенного права в Украине. *Legea si viata*. 2013. № 12/3 (264). С. 171–174.

8. Перепелкин С. М. Нормотворческая деятельность Всемирной таможенной организации. *Академический вестн. Ростовского филиала Российской таможенной академии*. 2013. № 2 (15). С. 49–52.

9. Перепьолкін С. М. Проблеми викладання міжнародного митного права у вітчизняних та зарубіжних навчальних закладах. *Український часопис міжнародного права. Спецвипуск: Проблеми викладання міжнародного права*. 2013. № 1–1. С. 176–180.

10. Перепьолкін С. М. Виникнення міжнародних митних відносин. *Вісн. Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ: зб. наук. праць*. 2013. № 2 (66). С. 77–83.

11. Перепьолкін С. М. Міжнародно-правове регулювання міжнародних митних відносин: стан наукової розробленості проблем теорії і практики. *Вісн. Академії митної служби України. Серія: «Право»*. 2013. № 1 (10). С. 53–57.

12. Перепьолкін С. М. Внутрішньодержавний механізм реалізації норм міжнародного митного права: організаційно-правова (інституційна) складова. *Вісн. Академії митної служби України. Серія: «Право»*. 2013. № 2 (11). С. 63–67.

13. Перепелкин С. М. Международно-правовые основы участия Украины в борьбе с таможенными правонарушениями. *Електронне*

наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». 2014. № 3. С. 226–229.

14. Перепьолкін С. М. Історія міжнародного митного права: з 1891 р. дотепер. *Evropský politický a právní diskurz*. 2015. № 2 (V. 2). С. 28–33.

15. Перепьолкін С. М. Історія міжнародного митного права: від давніх віків до 1891 р. *Вісн. Академії митної служби України. Серія: «Право»*. 2015. № 1 (14). С. 43–49.

16. Перепьолкін С. М. Мета, завдання та функції Всесвітньої митної організації. *Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2016. № 3. С. 223–226.

17. Перепьолкін С. М. Принципи міжнародного митного права як категорія міжнародного права. *Правова позиція*. 2017. № 1 (18). С. 53–62.

18. Перепьолкін С. М. Джерела та форми міжнародного митного права. *Правова позиція*. 2017. № 2 (19). С. 79–84.

19. Перепьолкін С. М. Стандарти міжнародного митного права. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 4 (22). С. 13–24.

20. Перепьолкін С. М. Класифікація принципів міжнародного митного права. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2018. Вип. 1 (81). С. 198–207.

21. Перепьолкін С. М. Система міжнародного митного права. *Український часопис міжнародного права*. 2018. № 1. С. 69–73.

22. Перепьолкін С. М. Термінологічна невизначеність категорій «об'єкт» і «предмет» у доктрині міжнародного митного права. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 4. С. 83–89.

23. Перепьолкін С. М. Місце міжнародного митного права в системі міжнародного права: шлях до парадигми. *Альманах міжнародного права*. 2019. № 21. С. 39–45.

24. Перепьолкін С. М. Співвідношення понять «зміст права» та «форма права» в доктрині міжнародного митного права. *Альманах міжнародного права*. 2019. № 22. С. 68–76.

25. Перепьолкін С. М. Кодифікація та прогресивний розвиток міжнародного митного права. *Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: «Право»*. 2020. Вип. 29. С. 324–331.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Перепьолкін С. М. Аналіз сучасного стану дослідження міжнародно-правовою доктриною змісту міжнародного митного права та його місця в системі міжнародного права. *Вплив права та закону на сучасний розвиток суспільства: матеріали міжн. наук.-практ. конф.*, 27–28 груд. 2012 р. Ужгород, Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2012.

С. 187–188.

2. Перепьолкін С. М. Модернізація митної служби: актуальні питання підготовки персоналу. *Митна політика та актуальні проблеми економічної безпеки України на сучасному етапі (економіко-управлінські, правові, інформаційно-технічні, гуманітарні аспекти)*: матеріали VI міжн. наук.-практ. конф. молодих учених. 29 березн. 2013 р. Дніпропетровськ : АМСУ, 2013. Т. 1. С. 75–76.

3. Перепьолкін С. М. Щодо виникнення міжнародного правового регулювання міжнародних митних відносин. *Правове життя сучасної України*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 16–17 трав. 2013 р. Одеса: Фенікс, 2013. Т. 1. С. 345–347.

4. Перепелкин С. М. Международно-правовые основы таможенного администрирования. *ВТО и Таможенный союз : перспективы интеграционного сотрудничества*: материалы IV Междунар. науч.-практ. конф. студентов, магистрантов, аспирантов, преподавателей, практических работников, 27 мая 2013 г. Саратов. Вып. 4. Сб. науч. статей. Саратов : Изд-во «Саратовский источник», 2013. С. 94–98.

5. Перепьолкін С. М. Законодавство України з питань державної митної справи: національна та міжнародно-правова складові. *Законодавство України: історія розвитку, соціальна обумовленість, якість, застосування та вдосконалення*: зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. конф. студентів та молодих учених. 25–26 листоп. 2013 р. Донецьк: Донбас, 2013. С. 39–42.

6. Перепелкин С. М. Международный договор как источник государственного таможенного регулирования в Украине и Российской Федерации. *Актуальные проблемы совершенствования теории и практики таможенного дела в условиях членства России во Всемирной торговой организации*: сб. материалов междунар. науч.-практ. конф. Москва : Изд-во Российской таможенной академии, 2013. С. 324–327.

7. Перепелкин С. М. Особенности международного нормотворчества в области таможенной деятельности. *Право, правосудие, исполнение наказаний: отечественный и зарубежный опыт*: материалы междунар. науч.-практ. конф., 29–30 мая 2014 г. Владимир: ВЮИ ФСИН России, 2014. С. 260–266.

8. Перепьолкін С. М. Проблема періодизації історії міжнародного митного права. *Právna veda a prax v treťom tisícročí: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*, 27–28 febr. 2015. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2015. С. 44–46.

9. Перепьолкін С. М. Україна та Всесвітня митна організація.

Міжнародні організації та міжнародне право XXI століття: етапи становлення, сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 19 лют. 2016 р. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. С. 139–141.

10. Перепелкин С. М. К вопросу о признаках принципов международного таможенного права: объективность и историчность. *Актуальные вопросы современной юридической науки: теория, практика, методика*: материалы междунар. заочной науч.-практ. конф., 20 мая 2016 г. Могилев: Могилевск. институт МВД, 2016. С. 202–205.

11. Перепьолкін С. М. Місце міжнародного митного права в системі міжнародного права. *Проблеми правового регулювання суспільних відносин: теорія, законодавство, практика*: сб. матеріалів междунар. науч.-практ. конф., 23–24 ноябр. 2018 г. Брест: Изд-во БрГУ имени А. С. Пушкина, 2019. С. 563–566.

12. Перепелкин С. М. Кодификация и прогрессивное развитие международного таможенного права. *Актуальные проблемы теории и практики таможенного дела в условиях международной экономической интеграции.*: материалы II междунар. науч.-практ. конф., г. Минск, Респ. Беларусь, 25 марта 2020 г. Минск: БГУ, 2020. С. 87–93.

13. Перепьолкін С. М. Правоздатність Ради митного співробітництва. *Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 15 трав. 2020 р. Дніпро: УМСФ, 2020. С. 138–140.

14. Перепьолкін С. М. Правотворча діяльність у галузі міжнародних митних відносин *Травневі правові читання*: матеріали I всеукр. наук.-практ. конф., 7 трав. 2020 р. Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля, 2020. С. 448–450.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Перепьолкін С. М. Міжнародне співробітництво з питань державної митної справи. *Науково-практичний коментар до Митного кодексу України*: в 3 т. Глава 78 / Редкол.: М. Я. Азаров (голова редкол.) та ін. Київ: ДННУ «Акад. фін. управління», 2012. Т. 3. С. 384–398.

2. Перепелкин С. М. Международные организации в международном таможенном праве. *Сб. трудов молодых ученых, аспирантов и участников Студенческого научного кружка кафедры административного и таможенного права*. Вып. 2 / под общ. ред. Е. С. Недосековой. Москва: Изд-во Российской таможенной академии, 2012. С. 199–204.

3. Перепьолкін С. М. Принципи міжнародного права як категорія міжнародного права. *Сучасні проблеми міжнародного права. Liber Amicorum до 60-річчя проф. М. В. Буроменського*: монографія. / В. В. Гутник та ін.; за ред. В. М. Репецького та В. В. Гутника. Львів; Одеса: Фенікс, 2017. С. 77–89.

4. Perepolkin S. M. Legal capacity, institutional structure, privileges and immunities of Customs Cooperation Council. *Customs Scientific Journal*. 2019. № 2. P. 44–56.

АНОТАЦІЯ

Перепьолкін С. М. Міжнародне митне право: питання теорії та практика застосування. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 «Міжнародне право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2021.

Дисертаційну роботу присвячено комплексному дослідженню питань теорії міжнародного митного права та практики його застосування. У роботі узагальнено наукові підходи українських і зарубіжних вчених до розуміння міжнародного митного права, досліджено його генезу та з'ясовано коло суб'єктів. Уточнено предмет правового регулювання міжнародного митного права та визначено предмет його правового впливу. Проаналізовано співвідношення категорій «зміст міжнародного митного права», «форма міжнародного митного права», «джерела міжнародного митного права» та запропоновано їх визначення.

Особливу увагу приділено аналізу доктринальних підходів до розуміння системи міжнародного митного права та характеристикі концепції внутрішньої організації елементів змісту міжнародного митного права. З'ясовано взаємозв'язки між принципами, нормами та стандартами міжнародного митного права й доведено хибність їхньої наукової інтерпретації як тотожних понять. Розкрито зміст поняття «стандарти міжнародного митного права» та визначено сучасну парадигму його дослідження.

Проаналізовано основні ознаки правотворчої діяльності в міжнародних митних відносинах. Охарактеризовано кодифікацію та прогресивний розвиток міжнародного митного права та участь у творенні міжнародного митного права міжнародних організацій, зокрема

Ради митного співробітництва.

Досліджено підходи українських і зарубіжних вчених до інтерпретації терміна «імплементация» та сформульовано пропозиції щодо її вдосконалення у вітчизняній теорії міжнародного права та доктрині національного митного права. Охарактеризовано міжнародний і внутрішньодержавний рівні імплементатії міжнародного митного права, розглянуто найбільш поширені засоби індивідуальної та спільної імплементатії його принципів, норм і стандартів, сформульовано пропозиції щодо внесення змін до Митного кодексу України з метою усунення протиріч імплементатії міжнародного митного права Україною.

Ключові слова: міжнародне митне право, зміст, форми та джерела міжнародного митного права, принципи і стандарти міжнародного митного права, кодифікація та прогресивний розвиток, міжнародні договори, «м'яке право», міжнародні організації, Рада митного співробітництва (Всесвітня митна організація), імплементация міжнародного митного права.

АННОТАЦІЯ

Перепелкин С. М. Международное таможенное право: вопросы теории и практика применения. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.11 «Международное право». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2021.

Диссертационная работа посвящена комплексному исследованию вопросов теории международного таможенного права и практики его применения. В работе обобщены научные подходы украинских и зарубежных ученых к пониманию международного таможенного права, исследован его генезис и определен круг субъектов. Уточнен предмет правового регулирования международного таможенного права и определен предмет его правового влияния. Проанализировано соотношение категорий «содержание международного таможенного права», «форма международного таможенного права», «источники международного таможенного права» и предложены их определения.

Особое внимание уделено анализу доктринальных подходов к пониманию системы международного таможенного права и характеристике концепции внутренней организации элементов

содержания международного таможенного права. Определены взаимосвязи между принципами, нормами и стандартами международного таможенного права и доказана ошибочность их научной интерпретации как тождественных понятий. Раскрыто содержание понятия «стандарты международного таможенного права» и определена современная парадигма его исследования.

Проанализированы основные признаки правотворческой деятельности в международных таможенных отношениях. Охарактеризованы кодификация и прогрессивное развитие международного таможенного права и участие в создании международного таможенного права международных организаций, в частности Совета таможенного сотрудничества.

Исследованы подходы украинских и зарубежных ученых к интерпретации термина «имплементация» и сформулированы предложения по ее совершенствованию в отечественной теории международного права и доктрине национального таможенного права. Охарактеризованы международный и внутригосударственный уровни имплементации международного таможенного права, рассмотрены наиболее распространенные средства индивидуальной и совместной имплементации его принципов, норм и стандартов, сформулированы предложения по внесению изменений в Таможенный кодекс Украины с целью устранения противоречий имплементации международного таможенного права Украиной.

Ключевые слова: международное таможенное право, содержание, формы и источники международного таможенного права, принципы и стандарты международного таможенного права, кодификация и прогрессивное развитие, международные договоры, «мягкое право», международные организации, Совет таможенного сотрудничества (Всемирная таможенная организация), имплементация международного таможенного права.

ABSTRACT

Perepolkin S.M. International customs law: issues of theory and application practice. – Qualifying scientific work as a manuscript.

A thesis for a Doctor's of Law degree by speciality 12.00.11 "International law". – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2021.

The thesis substantiates the concept of understanding of international customs law, aimed at solving the most pressing issues of its theory and

application practice at international and domestic levels of the legal regulation of customs relations. The paper summarizes the scientific approaches of Ukrainian and foreign scholars to understanding of international customs law, studies its genesis and clarifies the range of subjects. The subject of legal regulation of international customs law is specified and the subject of its legal influence is determined. The correlation of the categories of “content of international customs law”, “form of international customs law”, “sources of international customs law” is analyzed and their definition is suggested.

A particular attention is paid to the analysis of doctrinal approaches to understanding of the international customs law system and the characteristics of internal organization of the elements of the international customs law content. The interrelationships between the principles, norms and standards of international customs law are explored and the incorrectness of their scientific interpretation as identical concepts is proved. The principles of international customs law are proposed to be interpreted as fundamental rules of origin, development and functioning of international customs law. The norms develop the requirements of the principles and act as a link between the latter and the standards of international customs law. In response, the standards of international customs law are developed in order to promote the most effective implementation of the principles and norms of international customs law.

As a source of international customs law there is proposed to understand the will of its subjects due to the specific needs of international relations and expressed externally in certain forms. The types of external forms of existence of general international law, defined in the Article 38 of the Statute of the International Court of Justice, are proposed to be considered as an inexhaustible list of sources of learning of the content of the current international customs law.

There are analyzed main features of law-making activity in international customs relations as a process of the creation by subjects of international customs law of new, change in current or repeal of obsolete principles, norms and standards, carried out to meet both their individual and common needs and interests taking into account generally accepted principles and norms of international law. The codification and progressive development of international customs law and participation in the creation of international customs law of international organizations, in particular the Customs Cooperation Council, are described. Doctrinal approaches to the interpretation of the purpose, tasks and functions of the Customs Cooperation Council are generalized and the connection between these categories is specified.

The approaches of Ukrainian and foreign scholars to the interpretation of the “implementation” term are studied and proposals for its improvement in

domestic theory of international law and doctrine of national customs law are formulated. The need for doctrinal distinction between the concepts of “implementation” and “execution” is substantiated basing on the thesis that recourse to the means of implementation at both international and domestic levels of legal regulation of customs relations arises in the case of impossibility to implement rules of conduct of international customs law in the designed forms without removing existing obstacles or creating the necessary conditions in this regard. International and domestic levels of implementation of international customs law are characterized, the most common means of individual and joint implementation of its principles, norms and standards are considered, proposals for amendments to the Customs Code of Ukraine are formulated to eliminate contradictions in implementing international customs law by Ukraine. There is grounded an expediency of recognizing by a part of the customs legislation of Ukraine of both current international treaties, consented to be bound by the Verkhovna Rada of Ukraine, and current international treaties of Ukraine, eliminated the requirement for ratification and being approved in the form of decrees of the President of Ukraine or resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine.

Key words: international customs law, content, forms and sources of international customs law, principles and standards of international customs law, codification and progressive development, international treaties, “soft law”, international organizations, Customs Cooperation Council (the World Customs Organization), implementation of international customs law.

Підписано до друку 18.02.2021 р. Формат 60x90/16
Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.
Умовн. друк. арк. 1,7. Облік.-вид. арк. 1,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 981.

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, Харків, вул. Пушкінська, 77